ДИСКУСИЈА

ДРАГОМИР ВУЈИЧИЋ

Хтио бих да кажем само двије-три реченице у вези с рефератом М. Ш и п к е. У ствари, хтио бих да укажем на један детаљ који може бити од користи за давање одговора на питање које је Шипка у реферату покренуо, а то питање је: како данас стандардизовати промјену (деклинирање) босанског назива мјеста *Котор-Варош?* Наиме, да ли та промјена треба да буде *Котор-Варош, Котор-Вароши...* или *Котор-Варош, Котор-Вароша,* како се најчешће чује од мјештана тог града?

Оно на што сам ја хтио скренути пажњу — јесте сљедеће: требало би имати у виду чињеницу да се други дио ове послусложеницe акценатски изговара на два начина: *Вáрош и Вâрош*, дакле: *Кòтор-Вáрош* и *Кòтор-Вâрош*. Овај други акценатски изговор, како смо могли констатовати приликом боравка и теренских испитивања, присутан је управо код мјештана тог града и његове шире околине и вјероватно је утицао на промјену, тј. на тамошње устаљивање промјене *Кòтор-Вâрош, Кòтор-Вâроша...*

МИЛОРАД ДЕШИЋ

Дао бих само неколико напомена о излагању колеге Шипке. У њему је покренуто занимљиво питање, питање нормирања имена. Сложио бих се са захтјевом да се при нормирању полази од изворне форме, до које није увијек лако доћи.

Посебна вриједност овог прилога је у томе што покреће многа питања. Једно од њих је и акценат имена (у овом случају полусложеницe *Котор-Варош)*. За једног спикера на радију или телевизији веома је важно да зна како ће изговорити неко име. Посебан проблем представља акценат назива мјеста, планина и сл. са подручја која немају књижевни четвороакценатски систем. Спикерима се у таквим приликама обично савјетује да помјере силазни акценат и усагласе са нормом. Међутим, није увијек лако ни са изговором имена која потичу из крајева са четири акцента. Два-три примјера. Познати писац из Босанске крајине, који је живио у Београду, у својим Хашанима је био *Брâнко Ћòпић* а у Београду *Брáнко Ћòпић*. Како у оваквим случајевима поступати: да ли као основни узимати изворни акценат или онај који је обичан у мјесту боравка? Тако је и глумац, поријеклом из Приједора, *Тóмо Кȕрузовић* у Београду постао *Тóма Курýзовић*. Такође, име планине *Гр̏мēч* (ген. *Грмéча*) преузело је једно београдско предузеће, али са друкчијим акцентом: *Гр̏меч* (ген. *Гр̏меча*).

Ова проблематика могла би се проширити и на цијелу област фонетике, затим морфологије, синтаксе итд. На примјер, да ли треба писати и говорити: у *Градишки, у Градишци* или *у Градишкој* (како народ каже)? Да ли као стандардне форме узимати *на Цетињу* или *у Ријеци*, или то сматрати дублетима итд.? Видимо да има много питања која треба рјешава-

ти. Зато се слажем са приједлогом колега Шипке да се приступи изради рјечника имена, рјечника у којем би ова материја била нормирана.

ГОРДАНА ЈОВАНОВИЋ

Само неколико речи о реферату колеге Зоњића. Реферат је веома занимљив, дата је занимљива грађа; трудила сам се да га пажљиво пратим; могуће је да ћу рећи нешто што у реферату, на неки начин, већ постоји, али што сматрам важним и на што треба обратити пажњу. У реферату треба направити извесну поделу имена, наиме: стара имена која се у Васојевићима појављују у новије време и новоформирана којих раније нема. Шта су стара имена, лако је проверити, као и време када се нека од њих појављују у Васојевићима. Ако се неко у старини посведочено име касно јави на васојевићком терену, оно је ново за ту територију, али је старо као име. Тако, рецимо, можемо тврдити да је име *Драгана* ново име, али оно то није — тако се звала сестра кнеза Лазара. Исти је случај и са именом *Горан* које професорка Грковић налази у околини Београда у XVI веку. То су једноставно имена која су у једном периоду нестала у народном именослову а онда се опет појавила. У овом смислу можда је најинформативније име *Дабижив*, изузетно распрострањено у српској средњовековној антропонимији. Међутим, оно углавном нестаје негде у XVI веку, па ако би се сада појавило, било би само обновљено старо име а не ново. И што сам на почетку рекла — издвојити имена која су стварно нова за читав наш терен, па и за Васојевиће.

Са интересовањем сам саслушала све реферате, али ћу нешто рећи о реферату колеге Шимуновића.

Реферат доктора Шимуновића је, као и увек, изузетно занимљив и указује, између осталог, и на учесталост хришћанских имена у ономастикону словенског живља. Види се да је у најстаријем периоду већа фреквенција хришћанских имена. Међутим, Тридентски сабор је на католичком терену пресудио у корист хришћанских имена. Српска црква се никада није бавила том врстом, рецимо тако, нормативистике и не постоје никакви званични захтеви да се форсирају хришћанска имена нити се тим питањем бавио неки сабор Српске цркве. На српском терену све до XVI века словенски ономастикон има апсолутну превагу над хришћанским. Као једна занимљивост — из турских дефтера види се да ни свештенички синови немају хришћанска имена.

У основи је тачан закључак колеге Шимуновића — можда ћу то мало грубо формулисати — да је хришћански ономастикон убог у односу на словенски. Та убогост, међутим, била је донекле надокнађена деривацијом, која траје и дан-данас.

СВЕТОЗАР СТИЈОВИЋ

Било је задовољство слушати реферате из историјске ономастике Гордане Јовановић и Љиљане Коленић. Исто тако је било занимљиво чути

Божидара Зоњића, Милорада Дешића и Милана Носића, односно њихове прилоге из савремене ономастике, са три подручја са којих нијесмо имали узорке. Рекао бих неколико ријечи о реферату колеге Зоњића. Нема рада без пописа. Морамо прво знати шта имамо и где шта имамо. Велика територија Васојевића, који су дали неколико лингвиста, а у даљој прошлости, како бар предање каже, и Вука, кажем Вука, овој нашој науци, и много великих људи ван наше науке, за ономастику је још непозната. Ја сам са задовољством слушао колегу Зоњића и радовао се богатству суфикса и облика, од којих неки данас не живе у оближњим срединама, на пример у северној Метохији (*Грубан, Перован, Перута, Грубеља, Борчило и Горчило, Радота* и женскоиме *Секна*). Што се тиче употребе придева „нова имена" и сл., ја сам схватио да колега Зоњић имена дијели условно, и то само у вези с оним што се као традиција од десетак или нешто више генерација памти. У том је смислу поменуо и имена *Бојан* и *Драган,* која су нова у Васојевићима према памћењу, али не и у српском ономастикону, у којем живе од првих средњовековних споменика. Она би се, дакле, могла звати подновљеним, односно именима која поново улазе у разне средине. Најважније је што имамо сарадника који је већ сакупио добар део ономастике подручја о којем говоримо и који је за такав посао у потпуности лингвистички оспособљен. Кад грађа буде сакупљена, показаће се богатство ономастикона Васојевића, који, очито, чува традицију, али је, што је и нормално, отворен и за разне савремене утицаје.

АЛЕКСАНДАР ЛОМА

У вези са веома занимљивим рефератом колегинице З в е з д а н е П а в л о в и ћ већ је колега Шимуновић поставио начелно питање, да ли је *Горина река, Горино село* оно што се на први поглед чини да је, присвојна изведеница од неког ЛИ *Гора*, или нешто сасвим друго. У прилог првој могућности говорио би ојконим *Горић* код Ваљева, раније у множини *Горићи*, по постанку свакако патронимик. Са друге стране, није нимало невероватно да би посреди доиста био неки супстрат. Веза са украјинским хидронимима *Горина, Горыня, Герыня,* за коју се колегиница Павловић залаже, и мени изгледа вероватна, али не и Трубачовљева атрибуција тих имена Илирима. У сваком случају, на подручју југоисточне Србије ја бих пре рачунао са трачким супстратом. Није немогуће да се у другом делу позноантичког топонима *Rolli-geras* (Proc.de aed. IV 4) крије трачки еквиваленат словенској речи *gora,* староиндијској *giri-*; први део овог сложеног имена везује се за планину *Рилу,* па би оно у целини значило исто што и словенска синтагма *Ryla planina* (постоје, додуше, и друга тумачења: *-geras* доводе у везу са трачким етнонимима као *Di-gerri, Bette-gerri,* док би *Ryla* по Дуриданову првобитно био словенски хидроним).

Колега М а р к о С н о ј покренуо је нека врло занимљива питања у вези са топонимима на *-pol'e* и умногоме унапредио наше разумевање тог значајног типа топографских назвања. Са своје стране, само бих указао на две евентуалне паралеле наведеном имену *Vopo(v)lje.* Једна је мађ. *Ompoly,* раније *Ompoy*, рум. *Ampoiul,* словенским посредством од античког *АМРЕ-

IUM (посредно потврђеног придевом *AMPEIE*(НСИС) у једном римском натпису). И у мађарском облику, као и у словеначком, *-л-* је секундарно. Друга паралела било би име села у Рашкој *Опаве,* потврђено поч. XIV в. у Бањској повељи преко хидронима *Опавштица,* које очито стоји у некој вези са супстратним хидронимом у Чешкој *Opava.*

Колеги Ш и м у н о в и ћ у покушаћу да помогнем у његовој дилеми око имена *Мркопаљ* једном паралелом из српског Подрињa, где има микротопоним *Мркопањина,* очито изврнут од нечег, али од чега, остаје да се питамо.

Претпоставка колеге Ј е в р и ћ а да би *Бела Црна* било изобличено од **Бела Црква* звучи логично, али треба указати да управо у топонимији Метохије имамо примере двандва-сложеница са опречним значењем састав-них делова: у средњем веку *Топлистудна,* у наше доба колега Стијовић је забележио *Бабистарац,* па и једно првобитно назвање *Бела (и) Црна* не изгледа невероватно.

Желео бих да се отклони једна заблуда која се већ деценијама провлачи кроз литературу, а могла се и данас више пута чути на овоме скупу. Није постојало словенско божанство *Световид.* Име врховног бога Рујанских Словена гласило је према свим расположивим потврдама *Svętovitъ,* отпр. „моћни господар", или „моћни ратник": други елеменат ту је, дакле, *-витъ* као у ЛИ *Dobro-vitъ, Vito-mirъ* итд., а никако не *-vidъ* од *viděti,* док је у првом делу, наравно, *svetъ* „моћан, свети", а никако не *světъ „светлост, свет", како се то код нас може прочитати.*

Колегиница Г о р д а н а Ј о в а н о в и ћ добро је запазила да суфикс *-иц* долази у нас поглавито на стране основе. Могао би се навести и пример *Урошиц,* како се звао један син краља Драгутина, од имена мађ. порекла *Урош.* Јан Станислав тумачи *Растица,* варијанту имена моравског кнеза *Растислава,* као деминутив на *-itjo.* Смемо ли на основу паралела као *Ужице* : чеш. *Užice, Куницe* : чеш. *K(o)unice* итд., где се код чешких топонима претпостављају патронимичка образовања на *-itjo,* и дублета као *Ковачићи/Ковачице,* два назива за исто село код Ваљева, претпоставити да посреди не би било варирање суфикаса *-ице/-ићи,* већ одраз прасловенског *-itjo* као *-ице* у дијалекатском супстрату северозападне Србије? Једини поуздан пример за *tj* > *ц* који знам је из североисточне Босне: тамо два водотока у сливу Спрече носе имена *Оскова* и *Вацетина,* а у северној Моравској, на раздаљини од коју десетину километара, имамо реку *Oskava* и место *Vacetín*; прво име сматра се супстратним хидронимом, а друго је од ЛИ *Vaceta,* хипокористика од *Vaclav* < **Vętje-slavъ.* Ситуација је типична за везани пренос два имена са словенског севера на југ; притом облик *Вацетина* показује две одлике чешког гласовног развоја: *tj* > *ц* и *ę* > *а.*

Колегиници Г р к о в и ћ препоручио бих да своју узорну обраду старосрпских извора употпуни подацима које пружају оновремени извори на другим језицима, пре свега латински. У „Канцеларискиm и нотариским списима" Дубровачке канцеларије, које је издао Грегор Чремошник, може се наћи доста занимљивих управо женских имена из Босне и Србије XIII—XIV века, јер се тамо помињу многе робиње и слушкиње пореклом из тих крајева у Дубровнику, нпр. *Премила* из Колубаре — једна паралела

поменутом имену *Прехвала* — или *Негна* из Босне, једина мени позната потврда прасл. личног имена које је у основи патронимика *Негникь* у Деч. хрисовуљи, топонима *Негбина* под Златибором, у Крушевском поменику *Негнина*, и *Негничи* у Белорусији. Што се тиче сразмерно малог броја женскихј имена на *-мира*, ако то стоји као неки општији налаз, ја бих подсетио на Humbach-ово извођење сл. реч *мир* из скитског облика индоиранске речи *mitra-* која као апелатив значи „уговор", а као лично име означава мушко божанство — Митру — из чијег су култа жене биле искључене. У вези с тим једна опаска уз реферат колеге Д е ш и ћ а. Име *Свемир* које он наводи бесумње је у датом случају ново, нека врста „модне лудости". Но антропоним **Vьse-mirъ* постојао је још у прасловенско доба, и уколико је Хумбаова идентификација *mirъ* = *mitra-* тачна, цела та сложеница подударала би се са стинд. *Viśva-mitra-*, како се звао један од главних песника Ригведе; ирански еквиваленат сада је потврђен кроз староперсијско ЛИ *Visa-miça-*, које Mayrhofer и R. Schmitt читају на таблицама из Персепоља. Дакле, парадигматски случај једног имена које је, с једне стране, сасвим рецентно, а с друге стране има традицију још из доба индоиранске заједнице, однајмање 4000 година.

Колега С т а м а т о с к и је својим рефератом на најбољи начин испунио једну осетну празнину, јер су до сада ти хипокористици на *-цо/-ца* остајали по страни од научног интересовања. С једне стране, то може бити рецентна појава, вероватно под турским утицајем: немамо, на пример, презиме *Ницић* или слично. Са друге стране, поставља се питање фонеме *ц* у јужнословенским језицима. Ту је, изгледа, имао удела и неки супстрат. Тако антички топоним *Germania* гласи данас у бугарском као име реке *Черман:* о томе трачком *ц* скоро је писао Schramm. Из вашег материјала ту би спадало име *Мурцо,* ако је *мург-* као ознака за боју неки старобалкански остатак.

Хвала вам што сте се надовезали на моју дискусију, где нисам износио никакве тврдње, већ сам само указао на неке могућности. У словенксој антропонимији треба разликовати елеменат *-měrъ*, који је свакако германског порекла, нпр. *Володимѣръ* = *Waldemar*, од елемента *-mirъ, miro-*, који се не може одвојити од апелатива *mirъ* „рах", и ако прихватимо Хумбахову тезу да је тај апелатив од староиранског *mithra-* „уговор" преко скитског **mi(h)r*, онда и присуство исте речи у словенском антропонимима треба сагледавати у светлу веома бројних индоиранских теофорних имена са Митра, тим пре што има случајева да се, као у горњој словенско-германској паралели, поклапају оба дела сложениенских и индоиранскох антропонима.

Данас ћу изоставити похвале, да не бих злоупотребио време, и учинићу само три кратке опаске уз три реферата на топономастичке теме.

Академику М о г у ш у бих само у вези с топонимом *Осине* указао на рад М. Пешикана у „Ономатолошким прилозима", где он црногорске ороними Осмин и Осмогрк доводи у везу са супстратним **asm-*<ие. **aḱm-on-* „камен", будући да се ради о изразито каменитим објектима. У околини Дубровника било је у антици место *Asamum*, па се мисли да би то био данашњи *Лапад* и да је предримски топоним преведен латинском речју *lapis,* акуз. *lapidem* „камен". *Осъм* гласи бугарски облик античког хидронима

Asamus у Тракији; аналогно словенско *Osum* долази и као име реке у Албанији. Дакле, суд о имену *Осмине* зависиће од тога да ли је посреди комад обрадива земљишта, какво се могло давати у закуп за осмину летине, или се ради о неком каменьару.

Уз реферат колегинице Станковске: ако ме сећање добро служи, *Кучеваралели, поклапаиште* се помиње у старосрпским изворима као *Кльчевиште,* и онда то не би било ништа друго до словенски топографски апелатив који се чува у чешком *klčovište* „крчевина", наводи га рецимо Малькова. Доцније је вокалско *ѧ* дало *у* српским развојем (и данас је село настањено Србима).

У свом изузетно интересантном реферату колега Ћупић дотиче се два имена о којима сам и сâм нешто писао. За *Коложуњ* предлажем у раду предатом за „Ономатолошке прилоге" XI два алтернативна тумачења: или је романски облик са *j*>*ж* од имена грчког порекла *Kalojoannis,* стсрп. *Калојан*, са а>о *Колојањ*, топоним негде у Потарју, или би се, пошто изгледа да Коложуньâ на овом подручју има више, пре радило о словенском топографском називу сложеном од *kolo* (=okolo) и *žьlńь* у вези са рус. *жёлн* „валов за стоку", даље са *жл(ij)еб* итд. О имену *Курозеб* писао сам и брисао. У једном раду (ОП V) разматрао сам ороними *Зебалац, Озеблин, Зебловик,* којима је очито у основи партицип перфекта од *зепсти,* као ознака за висове где дувају хладни ветрови. Како се и *Курозеб* јавља као име високих врхова, претпоставио сам и ту исту семантику: била би то ветрометина где човеку зебу и најинтимнији, одећом најбоље заштићени делови тела. Тако сам хтео и *Курозеб* поменути у групи тих назива од *зебл-.* Но онда случајно, не знам више ни где, наиђем на податак да је *курозеб* дијалекатски назив за неку врсту траве, па одустанем од поменутог тумачења. Као фитоним, реч би најпре у првом делу садржавала *кур* „петао", а у другом *зеб-* од *зобати.*

ЗВЕЗДАНА ПАВЛОВИЋ

У реферату се говори о именима двеју река које се зову *Горина,* а налазе се у истом сливу. Могућност њиховог објашњења помоћу антропонима није прихватљива. Анализирајући круг лексема и онима, деривата основе *гора-,* успела сам да покажем да се њима и том основом не могу објаснити ови хидроними, иако имају словенски лик. У Украјини се налази хидроним који се исто тако зове *Горина,* а за који Трубачев сматра да се не може објаснити словенским елементима. То је констатација која се подудара са мојом. Трубачев види етимолошку везу реке *Горине* са илирским топонимима ρηρροῦν (околина Охрида) и *Геруниум* (Апулија). Наши хидроними су из слива Ветернице који се налази у области некадање илирскотрачке границе. То је други мотив у прилог везе са илирским топонимима, а трећи је, прожимање континуаната двају корена *л̯ер и г̯ор* када су у питању имена за узвишења и воде.

МИЛАН ШИПКА

Број учесника у дискусији о моме реферату у обрнутој је сразмјери са значајем теме, а и самог мјеста о коме пишем. Мјесто је мало, али изгледа да има много проблема у вези с његовим акцентом, промјеном и значењем. Циљ мога рада био је да се на једном примјеру, са доста колебања у пракси, укаже на потребу израде стандардног рјечника ојконима, и то су све колеге које су судјеловале у расправи о мом реферату запазиле и истакле. Наравно, каснији шири захват у тој области могла би бити и израда граматике властитих имена уопште. Овај реферат могао би бити на неки начин схваћен и као ЕПП за један велики пројекат, који је већ иницира и који је добио широку стручну, па и друштвену подршку, а у вези је с предстојећим пописом становника Југославије, па и насељених мјеста (1991). Надам се да ће бити прилике да на сједници Међуакадемијског одбора шире извијестим докле се дошло са заснивањем тога пројекта. Овдје бих само рекао да смо на добром путу да тај пројекат успјешно реализирамо, јер имамо разумијевање и чврсту подршку из самог врха наше државе, из Предсједништва СФРЈ и других савезних органа. Наравно, у питању је не само морална него и материјална подршка томе пројекту.

А сада само неколико напомена у вези с примједбама. Мислим да треба раздвојити општи, апелативни план и ономастички план кад се говори о утврђивању критерија за нормирање властитих имена, јер властита имена у нашим нормативима имају специфичан статус. Изгледа да смо се сви сложили да треба, ако је то у оквиру стандарднојезичке норме, поштовати стање на терену. У том је смислу подржано моје залагање за облик мушког рода у промјени имена *Котор-Варош*. Овдје су постављена још два питања. Прво, шта значи сама ријеч *варош*? Према изворима које сам ја прегледао, *варош* значи и оно о чему говори колега Шимуновић („насеље уз град", „приграђе"). А што се акцента тиче, мислим да је добро упозорење колеге Вујичића. Изгледа да су ојконими са *варош* мушког, а они са *ва́рош* женског и мушког рода. Постоји *Нòвī Вâрош*, али *Нòвā Ва́рош*. Колико ту има неке опште правилности у односу акцента и рода, односно промјене, ваљало би посебно испитати.

ЉУБИЦА ПРЋИЋ

У вези са презименом жене било би занимљиво напоменути да у Мађарској жена, супруга носи мужевљево презиме, а уз лично име стоји né (neje=жена/супруга), као Kovács Kalmánné. Тиме је упрошћена процедура у вези са преузимањем презимена код жена.

У свом реферату нисам говорила о етимологији буњевачких имена, јер ми то није био ни циљ. Но, вјерујем да би то било занимљиво, како је приметио академик Финка. Термин наставак употребила сам зато што ми се чинио најпогоднијим. Можда је требало да разграничим наставак за облик од наставка за грађење речи.

Напоменула бих да је, како ми се чини, колегиница Гордана поставила питање на које није добила адекватан одговор. Библијска имена која су

фреквентна — да ли имају и већи број деривата. Код Буњеваца постоји доста импозантан број библијских имена, пошто су велики верници: *Терезија, Јосип, Марија* и сл. Највећи број хипокористика имају баш таква имена. Још једно питање. Ако сам добро разумела, у дискусији су по значењу изједначене мађарске речи *vár* и *város*. То је погрешно. *Vár* значи 'тврђава, град (каштељ), дворац, а *város* значи 'град, варош'. Пример: *Петроварадинска тврђава, Сомбор варош.* У Мађарској има већи број топонима који се завршавају на *vár (var): Zalavár, Szigetvár, Sárvár* и сл.; *Szeged város, Zombor város* и сл.